

ƏDALƏT QAPILARI

Haqverdiyev Əbdürrəhimbəy

Seçilmiş əsərləri.Cild 1

Pdfləşdirən: kitablar sayti

<http://www.kitablar.com>

*****

DRAM İKİ ŞƏKİLDƏ

İŞTİRAK EDƏNLƏR

P a d ş a h.

P a d ş a h ı n q ı z ı.

R i z v a n--bağban oğlu.

A s i y ə--kəviz.

X a c ə F i r u z--qulam.

Qulamlar, kəvizlər, rəqqasələr.

BİRİNCİ ŞƏKİL

Vaqe olur padşahın hərəmxanasında. Padşahın qızı, ətrafında neçə nəfər rəfiqələri əyləşiblər.

Rəqqasələr oynayır. Hamısının gözlərində fərəh, şadlıq əlaməti görünür. Tək padşahın qızı məyus əyləşib.

Rəqqasələr bir qədər rəqs etdikdən sonra padşahın qızı işarə edir, hamı gedir, kəvizdən başqa.

P a d ş a h ı n q ı z ı. Mehriban bacım, budur, iki aydır mən naxoşam, mərəzim gündəndən şiddət etməkdədir. Məmləkətdə bir təbib qalmayıbdır ki, atam onu mənə müalicə etmək üçün gətirməmiş olsun. Heç biri mənim dərdimin dərmanını tapmayıb, əl çəkib gediblər. Axırda əcnəbi vilayətdən gəlmiş bir təbibin məsləhətinə görə, məni hər gün rəfiqələr arasında, çəmənlər səyahətinə və rəqlər tamaşasına məcbur edirlər. Bunların heç birisi mənim dərdimin əlacı deyildir. Nə rəqs, nə xanəndə, nə çəmənlərdə və nə çay kənarında səyahət, heç biri mənim ürəyimi açmır. Baş ağrısı, ürək ağrısı gün-gündən artmaqdadır. Amma tənha qalıb, bir qədər ağlayandan sonra rahat oluram. Rica edirəm məni yalnız burax.

A s i y ə. Xanım, neçə ildir ki, mən sizin xidmətinizdəyəm, sədaqətim sizə məlumdur. Nə olar dərdinizi açıb mənə söyləyəydiniz. Sizin kənara çəkilib ağlamağınızdan bir şey anlamayıram. Əfv ediniz, açıq danışacağam. Mərziniz məhəbbət mərzidir. Nə olar ki, açıb padşaha deyəsiz? Baxın, ətraf məmləkətlərin hamısından elçilər gəlir. Heç birinə atanız sizin xahişinizi bilməmiş cavab vermir.... Görünür, sizin xahişiniz padşah xahişidir.

P a d ş a h ı n q ı z ı . Əziz bacım! Mənim mərazimi dürüst anlayıbsan. Fəqət mən atama bir söz açıb-demərəm. Çünki atam bilsə, onu yüz parça elər. Odur ki, daşışa bilməyib gün-gündən şam tək əriyirəm. (Bir nəfər qara qul hərdən gəlib, xəlvət qulaq asır.) Burada ancaq bir nəfər mənim dərdimi bilir. Ondan savayı heç kəsə dərdimi açmaram. Get, bacı, sən də get, məni tək burax. (Asiyə gedir.)

P a d ş a h ı n q ı z ı (ahəstə gedib sol qapıdan çağırır). Xacə Firuz!

X a c ə F i r u z (qoca qara qul daxil olur). Əmriniz nədir, xanım?

P a d ş a h ı n q ı z ı . Gəlibdirmi?

X a c ə F i r u z . Bəli, gəlibdir, müntəzirdir.

P a d ş a h ı n q ı z ı . Göndər gəlsin. Özün qapıda ol, gördün ki, gələn var, fövrən xəbər ver.

X a c ə F i r u z . Baş üstə, xanım. (Çıxır, Rizvan--cavan, gözəl oğlan daxil olur.)

P a d ş a h ı n q ı z ı . Ax Rizvan! (Boynunu qucaqlayır.)

R i z v a n . Mən sizin aciz bəndəniz sizin məhəbbətinizə nail olmuşam. Mənim bu qaba ürəyimdə nazik hisslər gün-gündən artmaqdadır. Siz çəkən əziyyəti mən bilirəm. Fəqət mən iki-üç dəfə artıq çəkirəm. Nə gündüzlər iş görə bilirəm, nə gecələr gözümə yuxu gedir. Gecələr sübhə kimi ayla, ulduzlarla danışıram. Söz yoxdur ki, qibleyi-aləm sizi bağban oğluna verməyəcək və bizim məhəbbətimizdən xəbərdar olsa, yəqin nəticəsi həm sizin, həm mənim üçün yaman olacaq...

P a d ş a h ı n q ı z ı . Ölümdən yaman nəticə ola bilməz. Mən məhəbbət yolunda ölümdən qorxmuram. Bir vaxt ki, əlim yarımından üzüləcək, əlbəttə, ölüm məsləhətdir.

Sənin qorxmağın məni heyrətə gətirir. Mən səni belə aciz bilməzdim.

R i z v a n . Xanım! Dünyada iki dəfə ölüm yoxdur, hər dünyaya gələn bir dəfə dünyadan gedəcək. Ancaq gecə, tezi var. Hamımız öləcəyik və sizin məhəbbətiniz yolunda can vermək mənim üçün eyni səadətdir. Mən ölümdən qorxmuram, ondan bədtərindən qorxuram.

P a d ş a h ı n q ı z ı . Ölümdən bədtər nə ola bilər?

R i z v a n . Ölümdən bədtər ədalət qapısından keçməkdir. Ondan qorxuram.

P a d ş a h ı n q ı z ı . O necə qapıdır?

R i z v a n . Bu təzə binadır! Bir qaranlıq mağaranın içində dörd dənə qapı var ki, onlara "Ədalət qapıları" deyirlər. Padşahın əmri ilə müqəssirləri gətirirlər o qapının bərabərinə və hökm edirlər ki, qapıların birini öz xahişi ilə açıb daxil olsun. Qapının birindən daxil olan əfi ilanlara düşər olur. O birisindən girən vəhşi canavarlara xörək olur.

Üçüncüsündən daxil olan cəhənnəm tək nəvə vuran alov içinə düşüb yanır. Bir tək dördüncü qapını açan, qadına düşər gəlir və o qadını almağa məcbur olunur, taqsırı bağışlanır. Ancaq hansı qapıda bəla və hansı qapıda qadın olduğunu müqəssir bilmir. Budur ədalət qapıları. Hər qapıdan daxil olsam, əlim səndən çıxacaq. Atəş içinə, ilan və canavarlar yığınağına düşsəm, özümü bəxtiyar hesab edərdim. Amma

axırıncısından qorxuram. P a d ş a h ı n q ı z ı . Qorxma, Rizvan! Xacə Firuz hər tədbiri görübdir. Bu gecə biz buradan qaçarıq. Sübh açılmamış məmləkət sərhəddini keçərik. Ondan sonra bizi heç kəs ələ gətirə bilməz. Bir kənar guşəyə çəkilib, istirahətlə ömür başa apararıq və lazım qədər özümü cəvahirat götürmüşəm. O da olmasa, əlimizlə işləyib dolanarıq. X a c ə F i r u z (özünü itirmiş daxil olur). Amandır, qibleyi-aləm buraya gəlir. (Çıxır.) P a d ş a h ı n q ı z ı (tələsik). Get, get, əzizim, tez get. Gecə üçün hazır ol.

(Rizvan çıxır.) P a d ş a h (daxil olur, qəzəbini saxlamış). Necəsən, qızım, başının ağrısı kəsilibdirmi.

P a d ş a h ı n q ı z ı . Bəli, ata, bir az yaxşıyam.

P a d ş a h (istehza ilə). Sağalarsan, qızım, tezliklə sağalarsan. Sənin üçün təzə bir cüft gözəl at almışam. Çıx bir tamaşa elə. (Qız çıxır. Padşah qapıdan). Xacə Firuz!...

X a c ə F i r u z (daxil olur). Bəli, qurban!P a d ş a h (xacənin iki qolundan tutub dizi üstə çökdürür). Qoca məlun, sən ki mənim qızımın cəmi sirlərini bilirsən, indiyədək niyə mənə xəbər etməyibsən?X a c ə F i r u z . Qibleyi-aləm! Siz məni şahzadə xanımın xidmətinə təyin edəndə, əmr etdiniz ki, ona sədaqətlə xidmət edim və sədaqət də bundan ibarətdir ki, gördüyümü və eşitdiyimi bir kəsə söyləməyim.P a d ş a h . Mənədəmi söyləməyəsən?X a c ə F i r u z . Şahzadə xanımın əmri olmasa, sizə də söyləməyim.

P a d ş a h (vurur). Məlun! De görüm, bu saat burada kim var idi?

X a c ə F i r u z . Bilmirəm, qibleyi-aləm!P a d ş a h . Yalan danışma, ifrit! Sən bilmirsən, mən bilirəm. Buradan gedən tutulub həbsdədir və sabah ədalət qapısından keçəcək və səni də sədaqətlə xidmət etdiyin xanımın qarşısında parça-parça etdirəcəyəm. (Əl çalır, iki fərraş daxil olur.) Aparın bunu, möhkəm saxlayın.

Xacə Firuzu aparırlar.

P a d ş a h ı n q ı z ı (daxil olur). Ata, atlar çox əcəbdirlər.

P a d ş a h . Bəli, gözəl heyvanlardır. Onları bir nəfər Məkkədən gəlmiş tacir töhfə gətirib. Di gəl, qızım, əyləş. İnşallah, iki günədək salamata çıxarsan. Sabah sənin üçün bir, gözəl tamaşa tərtib etdirəcəyəm ki, indiyə qədər görməyibsən. Sənə təzə bina etdiyim ədalət qapılarını göstərəcəyəm.P a d ş a h ı n q ı z ı . Ax, eşitmişəm, eşitmişəm, istəmirəm. Nə gedərəm, nə tamaşa edərəm.P a d ş a h (istehza ilə). Gedərsən, qızım, sənin üçün xüsusi bir tamaşadır. (Padşah gedir.)A s i y ə (padşahın qızına yaxınlaşır). Sabah bir nəfər gözəl oğlanı ədalət qapısından keçirəcəklər. Padşah hökm verəndə eşitdim. Nədənsə, qoca Xacə Firuz da həbs edilmişdir.P a d ş a h ı n q ı z ı (mütəğəyyir). Söylə, söylə!A s i y ə .

Padşah hökm verdi ki, həbəşdən təzə gətirilmiş qara kənizi üçüncü qapının dalında qoysunlar. Bilmirəm yazıq nə taqsırın sahibidir. Deyirlər, ədalət qapısından keçirilmək böyük bir tənbehdır.P a d ş a h ı n q ı z ı . Deyirsən Xacə Firuz da həbsdədir?

A s i y ə . Bəli, şahzadə xanım! Nə oldu ki, rənginiz belə saraldı?

P a d ş a h ı n q ı z ı . Heç, bir şey yoxdur. Qoca nökrə yazığım gəldi. Mən gedib atamdan onun əfvini istərəm. Hə ... hə ... bilirəm ... nə işdir.... Deyirsən qapının dalında həbəş qızı qoyacaqlar?A s i y ə . Bəli, üçüncü qapının dalında.P a d ş a h ı n q ı z ı (bir qədər fikir edir). Çox gözəl, çox gözəl. (Tələsik gedir.)

P Ə R D Ə.

İKİNCİ ŞƏKİL

Qara, mağaraya oxşar bir mənzildir. Müqabilində dörd qapı var. Qapıların qabağında qara libasda

d ə r b a n l a r dayanıblar və sol tərəfdə padşah üçün taxt qoyulubdur. Şeypur çalınır. Padşah əyanla daxil olub, taxt üstündə qərar tutur. Yanında bir nəfər üzü örtüklü q ı z əyləşibdir.

P a d ş a h. Qızım, gör sənin üçün nə gözəl tamaşalar hazırlamışam. Gətirin müqəssirləri! (Rizvanı və Xacə Firuzu gətirirlər.) Rizvan, sən mənim köhnə və istəkli bağbanım Nəsirin oğlusan. Atan Nəsir kimi sadıq, fəqir və ədəbli kişinin oğlundan sadir olan bu bəd əməlin səbəbi nədir? Nə hədlə sən mənim hərəmxanama ayaq basırsan və öz məqamını anlamırsan? Hətta cürəti bu mərtəbəyə yetiribsen ki, mənim qızıma izhari-məhəbbət edibsen? Məgər sən öz mərtəbənlə şahzadə mərtəbəsinin təfavütünü anlamırsan? Bu taqsırların müqabilində bu dörd qapının birinə daxil olmalısan. Ya heyvanlara və atəşə xörək olarsan və ya bir arvada malik olarsan ki, onu almağa məcbur edilərsən. O vaxt ədalət yolu ilə səni azad edib, arvadınla bir yerdə xaric edəcəyəm....

R i z v a n. Qibleyi-aləm! Əmrinizə itaət etmək borcumdur. Fəqət ölməkdən qabaq bir neçə söz deməyə izin istəyəcəyəm. P a d ş a h. Söylə.

R i z v a n. Qibleyi-aləm! Siz padşahsınız, mən rəiyyət və ədna. Buyurun görək, sizin əcdadınız dünyaya padşahı və mənim əcdadım bağbanı gəlibdir? Və ya padşah bədəni qızıdan, bağban bədəni palçıqdan mı doğrulubdur? Məgər padşah ürəyi cəvahiratdan və bağban ürəyi ətdəndirmi? Hamının palçığı bir yerdən götürülüb, hamı bir nütfədən əmələ gəlibdir. Hamının ürəyi ətdəndir və öləndən sonra heç bir kəs padşah sümüklərini bağban sümüklərindən ayıra bilməz. Siz bağda gəzib, mənim əllərimlə becərilmiş güllərin ətrindən ləzzət aparırsınız. Siz padşah əmr edə bilərsiniz ki, o güllərin ətrini mənim dimağım hiss etməsin? İnsan dimağı birdir. İstər padşah olsun, istər gəda. Əmr edə bilərsiniz havaya ki, məni bəsləməsin? Əmr edə bilərsiniz günə ki, mənim üzərimə şəfəqini salmasın? Əlavə, hansı padşah ürəyə hökm edə bilər ki, sevməsin? Hansı padşah gözəlliyə əmr edə bilər ki, ürəklərə təsir etməsin? Göz görəndə gözəli ürək sevcək! İstər padşah ürəyi, istər bağban. Sizin qızınız məni sevib, mən də onu sevmişəm. Məhəbbət olan yerdə nə padşah olar, nə bağban vətək məhəbbət iki ürəyin padşahı olub, onlara hökm verər. Sizin hökmünüz mənim canıma, malıma keçə bilər, amma ürəyimə xeyr. Canımı siz burada oda yaxa bilərsiniz, amma ürəyimdəki məhəbbət yanmaz. P a d ş a h. Dəxi kifayətdir! Mənim qızım padşah qızıdır, heç vaxt sən tək gədalara rəğbət göstərməz. Əgər onun ürəyində zərrəcə məhəbbət olsaydı belə sakit oturmazdı. Kifayətdir! Aç, qapının birinə daxil ol! R i z v a n. Ürəyimdə ölməz bir məhəbbətlə ölümə gedirəm.

Padşahın yanında əyləşən qız Rizvana üç barmağını göstərir. Rizvan üçüncü qapını açır, oradan bir üzü örtülü qadın çıxır.

P a d ş a h. Ədalətim mənə əmr edir ki, sənın taqsırından keçim. Görək bu arvadı niğah edib, bununla bahəm məmləkətdən çıxasan! R i z v a n. Qibleyi-aləm. İzin verin o biri qapılardan birinə daxil olum. Mənim ürəyimdə bir məhəbbət vardır. Onunla da ölmək istəyirəm. Mən bu arvada sahib ola bilmərəm.

İstəyir o biri qapını açıb daxil olsun, bu halda üçüncü qapıdan çıxmış olan padşahın qızı üzünün niqabını atır.

P a d ş a h ı n q ı z ı (Rizvana). Dayan, padşahın axırıncı sözü qətidir. Görək buna əməl olunsun.

P a d ş a h (öz qızını tanıyır, təəccüblə). Ax qızım! Bu nə aləmdir? Sən nə növ buraya gəldin? Bəs bu mənim yanımda oturan kimdir?

P a d ş a h ı n q ı z ı . Ata, əfv ediniz, mən xəbər tutdum ki, bu qapının dalında həbəş qızı qoyulacaq. Gecə gedib ona yalvarıb, onun libasını geyinib və öz libasını ona verdim və özüm də gedib əyləşdim onun mənzilində, onu da göndərdim öz mənzilimə. Qızın mənzilindən məni götürüb buraya gətiriblər. Sənin yanında oturan həmin həbəş qızıdır ki, mənim yolumda canından keçibdir. Ata, əmrində baqi qal. Mən bu oğlanı sevirəm. Əgər bizim izdivacımızı öz şəninə layiq bilmirsən, buradan başımızı götürüb bir elə diyara gedərik ki, bizim harada olduğumuzu əsla bilməzsən. P a d ş a h . Bu mümkün deyil. Bu saat səni də öldürəcəyəm! P a d ş a h ı n q ı z ı . Mən Rizvanla bir yerdə ölməyə hazırım! Amma bu, ədalətdirmi? P a d ş a h . Ədalət mənim xahişimdir. Götürün bu oğlanı atın birinci qapıya, dalınca bu həbəş qızını atınız! Qızımın tənbihini Xacə Firuzla bir yerdə edəcəyəm. Götürün! Fərraşlar istəyirlər Rizvanı götürsünlər.

X a c ə F i r u z (yeriyir qabağa). Dayanın, qardaşlarım! (hamı dayanır.) Mən qoca Xacə Firuz altmış ildir ki, bu dərbarda xidmət edirəm. Bu altmış ilin müddətində bu məmləkətdə ədalət nə olduğunu mən görməmişəm. Camaat həmişə azar və əziyyətdə. Ahu-nalə və nifrin göyə dirənibdir. Bu padşahın sayəsində hökumət ərkanı həmişə camaatı quldur tək soymağa məşğuldur. Camaatın əkdiiyi, biçdiyi, qazandığı bunun ümərəyi-dövlətinin və onun ətrafında duran bu müftəxorların cibindədir. Camaat ac, göz yaşı tökür. Amma bunlar yeyib şişirlər. Bu padşah taxta əyləşən gündən indiyədək səlahi-məmləkət və camaat üçün bir dəqiqə də olsun fikir etməyib. Peşəsi vəzirləri başına yığıb, camaata azar vermək üçün ənvai-tənbihlər icad etməkdir. Gah Hindistandan camaat pulu ilə əfi ilanlar gətirir və ya meşələrdən yırtıcı heyvanlar gətirib, müqəssirləri onlarla güləşdirib, ləzzət aparır. Qardaşlar, budur onun hökumətinin camaata xidməti! Onun axırcı icadı da bu cəhənnəm qapılarıdır ki, adına "Ədalət qapıları" deyir. Arxadaşlar, dəxi kifayətdir! Göz yaşları siləb tək məmləkəti tutub. Buna davam etmək olmaz. Mən qoca Xacə Firuz siz həmişə ata deyibsiz. İndi də mənim ata sözümə qulaq asın. Alın bu zalım padşahın özünü və yanındakı xunxarları, onun öz tikdirdiyi binanın içinə atın! Qoyun qazdığı quyuya özü düşsün! P a d ş a h (qalxır ayağa, qeyz ilə). Məlun, nə cürət edib bu sözü deyirsən? (Qılıncı çəkir. Əmələlər padşahın və yanındakıların üzərinə hücum edib qılınclarını alıb, özlərini tuturlar.) X a c ə F i r u z . Mən yetmiş il dünyada ömür eləmişəm. Heç kəs bu müddətdə məndən yalan və yamanlıq görməyibdir. Məlun sənsən ki, məmləkəti mazaristana döndəribdən! Götürün, qardaşlar! (Əmələlər padşahı və vəzirləri atırlar odun içərisinə. Xacə Firuz Rizvanla padşahın qızını əl-ələ verdirir). Baxın, qardaşlar, budur ədalət! H a m ı . Yaşasın ədalət! Yaşasın qoca atamız Xacə Firuz!

P Ə R D Ə.